

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנתם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

חג השבועות

(חלק כג שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושלוש לבריאה

שנת הקהל

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע חג השבועות (בכל העולם) א"ז סיון, ה'תשפ"ג (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

חג השבועות

ס"ת היא „מצות עשה על כל איש ואיש”⁹ – מדוע לא מצאנו השתדלות שיקיים כל אחד את המצוה לכתוב ספר תורה בידו, קיום המצוה בשלימותה¹⁰ (ו„כאילו קבלה מהר סיני”)?

ואעפ"פ שיש מקום לומר, שאם יודע אדם שיש סופר מומחה שכתיבתו נאה יותר, עליו לוותר על השכר והמעלה ד„כאילו קבלה מהר סיני” (הבאים לו ע"י כתיבתו בעצמו) ולשכור את הסופר שיכתוב עבורו, כדי שיהי' הספר „ספר תורה נאה” (שנכתב ע"י „לבלר אומן”), כהציווי „זה אלי ואנוהו”¹¹ – התנאה לפניו במצות¹²;

ויתירה מזו: לפי מה שכתב בתבואות שור¹³ בטעם ענין „מצוה בו יותר מבשלוחו”¹⁴, שהוא מפני שהעושה שליח לעשות מצוה „נראה כאינו רוצה לטרוח בעצמו”, ולכן אין זה כבוד המצוה, משא"כ כשהטעם לכך שעושה שליח הוא כדי להוסיף בכבוד המצוה, ככהאי גוונא אין אומרים

18

א. פסק הרמב"ם¹: „מצות עשה על כל איש ואיש² מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו³ שנאמר⁴ ועתה כתבו לכם את השירה⁵, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות. ואעפ"י שהניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו ואם כתבו בידו⁶ הרי הוא כאילו קבלה מהר סיני. ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבים לו. וכל המג"י ספר תורה אפילו אות אחת הרי הוא כאילו כתבו כולו”⁷.

ועולה השאלה⁸: מאחר שכתיבת

- (1) רפ"ז מהל' (תפילין ומוזוה ו)ס"ת.
- (2) כ"ה ברמב"ם שם. ובשו"ע יו"ד ר"ס ער (פ"א) „כל איש”. ואכ"מ.
- (3) בשו"ע שם: לכתוב לו ספר תורה.
- (4) וילך לא, יט.
- (5) כן הביא הרמב"ם שם (תיבת „ועתה” ובהשמטת תיבת „הזאת”). אבל מההמשך „כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו”, משמע לכאור' שזוהי השמטת הדפוס וצ"ל גם תיבת „הזאת” ובפרט שכ"כ במנין המצות בריש ספר היד (מ"ע יז) „כתבו לכם את השירה הזאת”, ובסהמ"צ מ"ע יח. וראה צפ"ע לרמב"ם שם.
- (6) במנחות ל, א הלשון „כתבו, מעלה עליו הכתוב כו" (וראה לקמן בפנים סי"ב) ובא בהמשך להמאמר „הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק”, שלא הובא ברמב"ם.
- (7) בגמ' „אם הגי' אפילו אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו”. וראה לקמן.
- (8) בכמה ענינים דלקמן שקו"ט בכמה פוסקים ומפרשים, ובמפרשי הרמב"ם ושו"ע. וראה ספר דעת קדושים על הלכות סת"ם בתחלתו סעיף א' וב' ובמפרשים שם. ובספרים שנסמנו שם. וראה גם לקו"ש חכ"ד שיחה ב' לפ' וילך.

- (9) והרמב"ם חשבה בסהמ"צ בסוף המ"ע מה, מצות ההכרחיות.
- (10) לשון הרמב"ם בסהמ"צ (הוצאת הר"ח העליר), וראם כתבו בידו הוא משובח מאד והוא יותר טוב (ובתרגום הר"י קאפח „והוא עדיף”) כמו שאמר כתבו כו"ו. ובסהמ"צ לפנינו ליתא.
- (11) בשלח טו, ב.
- (12) שבת קלג, ב. וברמב"ם הל' ס"ת שם ה"ד „כותב כתיבה מתוקנת נאה ביותר”.
- (13) סי' כח סק"ד. וראה שו"ע אדה"ז סי' רנ קו"א סק"ב.
- (14) קידושין רפ"ב.

ואחד הי' „בדורות הראשונים שהיו כותבין ס"ת ולומדין בו, אבל האידינא שכותבים ס"ת ומניחין אותו בכתי כנסיות לקרות בו ברבים מצות עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושי' להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה¹⁹ כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, ועי' הגמרא והפי' ידע פי' המצות והדינים על בוריים, לכן הם הספרים שאדם מצוה לכותבם¹⁷.

וכן פסק המחבר בשו"ע²⁰: „האידינא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן¹⁹, ולדעת לכמה פוסקים²¹ יתירה מזו – „האידינא

„מצוה בו יותר מבשלוחו“ – נמצא שבנדון דידן, שבו כבוד המצוה – „התנאה לפניו במצות“ – דורש „לבלר אומן“, לא אמרינן „מצוה בו יותר מבשלוחו“ –

אבל עדיין אין זה מיישב את השאלה הנ"ל, כי לא מצינו השתדלות אפילו שהיו „אחרים כותבים לו“, ואף לא השתדלות להגי' „אפילו אות אחת“ בספר תורה, ועי"ז להכשיר את ספר התורה¹⁵ „הרי הוא כאילו כתבו כולו“¹⁶.

ב. בפשטות אפשר לומר, שמנהג ישראל בזה הוא ע"פ דעת הרא"ש¹⁸, שהחיוב דכתיבת ס"ת על כל אחד

(15) ראה קרית ספר לרמב"ם שם. ובספר האשכול הלכות ס"ת. רמ"א יו"ד שם. וראה הערה הבאה.

משא"כ לפי' התוס' ד"ה אם הגיה (מנחות שם) שקאי על הס"ת שלקח מן השוק שלא נחשב עוד כחוטף מצוה שהי' אצל תבירו בענייה שהי' משהה ספר שאינו מוגה. ועד"ז ברא"ש ונמוקי" שם. וצ"ע בהגמ"ל לרמב"ם שם. וראה מנ"ח מצוה תריג (קיא, א). שיחת ש"פ ויצא תשמ"ב.

(16) לדעת הרמב"ם. וא"כ הוי כשלמות המצוה, כאילו קבלה כו" (צפע"נ לרמב"ם שם). ויותר מכש, אחרים כותבים לו. ובטור יו"ד ר"ס ער מפורש: כתבו או הגיה בו אפילו אות אחת כאילו קבלה מהר סיני. ברמ"א (יו"ד שם ס"א) כללם ביחד „שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה ואי שקנאו והוא הי' מוטעה והגיהו הרי זה כאילו כתבו“. וראה צפע"נ וכלי חמדה שם. דעת קדושים שם סק"ד. וכבר דשו בה רבים.

(17) וגם קנית אותיות בס"ת, הרי א' לא מצינו שכל איש ואיש מישראל ירדוף וישתדל לקנות אותיות בס"ת (ותיכף משנעשה בר מצוה). (ב) שקוי"ט ומחלוקת אם יוצאים מצות כתיבת ס"ת בשותפות (ראה פתחי תשובה יו"ד שם סק"א. נחל אשכול לאשכול שם. כלי חמדה פ' וילך. ובכ"מ). (18) הלכות קטנות ריש הל' ספר תורה.

(19) וצע"ג במלך שכותב ב' ס"ת ואחת מניחה בבית גנזיו (סנה' כא, ב. רמב"ם שם ה"ב. הל' מלכים רפ"ג) ואפילו לפרקים אינו לומד בה שהרי „וקרא בו כל ימי חייו“ בס"ת השני (סנה' ורמב"ם שם) ועוד זאת: הרי יש לו ס"ת קודם שנעשה מלך וכתבה ע"מ ללמדה וכו', וכשעולה למלוכה – כותב שני' לשם ס"ת דמלך והראשונה מניחה בבית גנזיו.

(20) יו"ד שם ס"ב.

(21) דרישה ופרישה שם סק"ח. ש"ך שם סק"ה. אבל דעת הב"י וב"ח שם דלדעת הרא"ש ודאי איכא מצות עשה בכתיבת ס"ת אפילו בזמן הזה (דגם האידינא זהו עיקר קיום מצוה*). אלא שיש ג"כ מצוה לכתוב חומשי התורה ומשנה ש"ס ופירושיהן וכ"ה לדעת כו"כ אחרונים, ראה נ"כ השר"ע שם וש"נ. וראה ט"ז שם: ואף שלפי משמעות הלשון של הרא"ש משמע יותר כדברי הדרישה מ"מ כו'.

וצע"ק בבלבוש שם ס"ב שכתב „אע"ג דודאי כתיבת ספר תורה היא המצוה המפורשת בתורה

(* ובקיצור פסקי הרא"ש מהלכות קטנות ריש הל' ס"ת: והאידינא כו' עיקר המצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה כו'.

ולא הגי' בו דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה²³ (דלא כדעת רש"י ונמוקי יוסף²⁴ שגם באופן זה מקיים את המצוה אע"פ שאין זה מן המובחר)²⁵ – וא"כ איך אפשר לצאת ידי מצות כתיבת חומשים וכו' ע"י קניית ספרי דפוס ללא כל הגהה?²⁶

ג. בפשטות מקובל לפרש, שזה תוכן החילוק בין דעת הרמב"ם לדעת הרא"ש (ופסק ההלכה בשו"ע)²⁷:

לשיטת הרמב"ם שהמצוה היא כתיבת ספר תורה, הרי זה מחייב שיהי' בזה מעשה ופעולת האדם – כתיבת הס"ת (ולכן אם „אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו וכל המגי' ס"ת ואפילו אות אחת הרי היא כאילו כתבו כולו"), ואינו יוצא בקניית ספר תורה כתוב;

23 (2) ולהעיר מהלשון בקיצור פסקי הרא"ש שם: הלוקח ס"ת כחוטף מצוה כתבה או הגי' בה אות אחת כאלו קבלה מסיני שמצות עשה ליכתוב ס"ת. וראה לשון הטור שם בריש הסימן. 24 (2) מנחות שם. ובריש הלכות ס"ת. ראה ט"ז שם סוסק"א.

25 (2) וצ"ע בלבוש שם ס"א „הלוקח ס"ת מן השוק ואינו מגיה בה דבר הוי כחוטף מצוה מן השוק כלומר ואינו יוצא בזה מצות עשה זו". וממשיך „ואין לו שכר גדול כל כך כמי שטרח בכתיבה כו'". ומביא דברי הנמוקי"ש שם.

26 (2) דלהרמ"א בס"א דינו שאינו יוצא כש„לקחו כך", לכאורה הוא גם האידנא בנוגע לחומשים משניות כו' (המבואר בס"ב במחבר), ולא הוצרך לכפול דבריו. אבל בלבוש שם מפורש „או לקנות אותם. . לא קיים המצוה כתיקונה עד . . או שיקנה אותם". וראה לקמן סעיף ח"ט. ובגרא"ש שם (סק"ט) כתב „ודברי רש"י עיקר".

27 (2) ראה שאגת ארי' סי' לו. מנ"ח מצוה תריג. שו"ת שמן רוקח ח"ג יו"ד סי' יז. כלי חמדה שם. ובכ"ח.

המצוה היא רק בחומשין משנה וגמרא כו', ולא בס"ת.

אבל עדיין אין זה מספיק: גם בנוגע לספרים אלו (חומשים ומשניות וכו') לשון הרא"ש וטושו"ע היא (בלשון הציווי בקרא) מצוה לכתוב – ולא מצינו כלל וכלל השתדלות שיכתוב כל אחד ספרים אלו או ישכור מי שיכתבם לו, או לכל הפחות יגי' ספר שקנה, כדי לקיים מצוה זו.

והגם שלאחרי שנתפשט הדפוס בעולם מנהג רוב ישראל ככולם לקנות ספרי דפוס – הנה אפילו אם תמצי לומר שהלשון „לכתוב" (ברא"ש ושו"ע) כוללת גם את האופן שהדפסה (מאחר שהדפסה באה במקום כתיבה), אי אפשר לומר שהקונה ספר מוכן נחשב כאילו „שכר לו סופר לכתוב לו", ובפרט שלפעמים רבות ההדפסה היא ע"י מי שאינו בן ברית (ואין איש שואל וחוקר עד"ז^{21*});

יתירה מזו – וגם זה עיקר: הרמ"א²² פסק (בנוגע לס"ת) „לקחו כך

כפירוש וחיובים לכותבה לקרות בה ברבים". אבל בכ"י שם שזה (כתיבת חומשים משניות כו') חיוב ויותר מצוה מלכתוב ספר תורה ולהניחו בבית הכנסת ולקרות בו ברבים אבל לכתוב ספר תורה לקרות בו הוא ובניו פשיטא דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"נ. וראה ברכי יוסף שם.

* (21) להעיר מהשקו"ט אם ספרים שנדפסו ע"י גוי יש בהם קדושה ואי רשאים ללמוד בהם „שד"ח פאת השדה כללים מערכת הדל"ת כלל לת. ושו"נ. וראה פתחי תשובה יו"ד סרע"א סק"כ). – אבל (נוסף לזה שלא מצינו עתה מי שיוזהר בזה, הרי) אי"ז שייך למ"ש בפנים, כי גם הנוזהרים בזה הוא לא מפני שאין יוצאים ע"י מצות כתיבת ס"ת (מכיון ששלוחו אינו בן ברית), כ"א מפני שאין בהם קדושה כו'.

(22) יו"ד שם.

רק לחלק (בין הזמנים) בנוגע לסוג הספר הנכתב, ש"האידינא" המצוה היא „לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו“.

גם צריך להבין ההסברה ב'ב' הדעות, אם יוצאים ידי קיום מצות כתיבת ס"ת ע"י קניית ס"ת בלבד (כדעת רש"י והנמוקי יוסף שגם באופן זה „מצוה עבד“, ורק ש„אי כתבה הוה מצוה יתירה“³¹), או שאין יוצאים בזה (כדעת הרמ"א²² וכן משמעות דעת הרמב"ם בספר היד³²) שאם „לקחו כך ולא הגי' בו כו' (ו)אינו יוצא בזה“.

ד. ולהבין זה יש להקדים ולבאר תחילה ענין הדורש ביאור בדעת הרא"ש ופסק הדין בשו"ע – כיצד אפשר לחדש³³ שיש במצות עשה מן התורה שינוי מזמן לזמן, עד כדי

ועד³⁴ בהר"י קאפח. אבל בדפוס שלפנינו: שיהי כל איש ממנו כותב ספר תורה לעצמו. ולהעיר שגם בספר היד שם מתחיל „מע' כו' לכתוב ספר תורה לעצמו“, וממשיך „ואע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו ואם כתבו בידו כו' ואם אינו יודע לכתוב כו'“ (והא דכופל הענין – י"ל שכתחלה כותב עצם המצוה ואח"כ מבארה).

(31) לשון רש"י מנחות שם.

(32) אבל מסתימת לשונו „וכל המגיה ספר תורה (שמשמע איוה ספר תורה שהוא, לאו דוקא הספר תורה שאחרים כתבו לו) כו' הרי הוא כאילו כתבו כולו“, שאז (לא רק שקיים המצוה, כ"א) „ה"ה כאילו קבלה מחר טיני“, משמע לכאורה, דאם לא הגיהו הרי עכ"פ קיים המצוה. ולפ"ז לא חזר בו בספר היד ממ"ש בסהמ"צ דגם בקנהו קיים המצוה. ולהעיר ש"א (הובא במקדש מעט לפני יונה (בדעת קדושים) שם סק"ט) דגם להרמ"א קיים המצוה, ומ"ש „אינו יוצא בזה“ היינו שאין המצוה כראוי.

(33) ראה ט"ז שם סוסק"ד.

ואילו לדעת הרא"ש (ופסק ההלכה בשו"ע), „מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה“, ולכן מה שנוגע הוא שיהיו הספרים בידו כדי ללמוד בהם²⁸, אבל לא כתיבתם^{28*} (ואפילו לא הגהתם).

אבל מתוכן דברי הרא"ש²⁹ מוכח דלא כחילוק הנ"ל, שהרי דברי הרא"ש „וזהו בדורות הראשונים כו'“ באים בהמשך ללשון ודעת הרמב"ם (שמביא בתוך דבריו), ומובן אפוא שאין כוונת הרא"ש לחדש גדר חדש במצות כתיבת ס"ת (דלא כהרמב"ם³⁰), אלא

(28) עד"ז הוא לשון החינוך שם: „שנצטוינו להיות* לכל איש אחד מישראל ספר תורה“. ומובן הוא עפמ"ש בשרשי המצוה שם „להיות לכ"א וא' מבני" ס"ת מוכן אצלו שיוכל לקרות כו'“. ושם „ואע"פ שהניחו לו אבותיו למען ירבו הספרים בינינו ונוכל להשאיל מהם כו'“. ועיי"ש בלשונו בסוף המצוה. אלא שלדעתו „עיקר החיוב דאורייתא אינו רק בספר התורה“. אלא שממשיך ש„אין ספק שגם בשאר הספרים שנתחברו ע"פ התורה יש לכל אחד לקנות מהם כפי היכולת מן הטעמים שאמרנו. – במנ"ח שם (בתחלתו) כתב בפשטות בדעת החינוך שהמצוה היא רק הכתיבה [ומ"ש החינוך „להיות“ – מפרש להלן שם „המצוה שיהי' לו ס"ת ע"י שיכתוב ויהי' לו א"כ היא מצוה תמידית וכ"נ מלשון הרהמ"ח שכתב שנצטוינו להיות כו'“]. וצ"ע, שלכאורה לא משמע כן בחינוך, כנ"ל.

(28*) כשיטת רש"י והנמוקי, ודלא כפסק הרמ"א.

(29) ובצפ"ע הל' תפלה (פ"יב ה"י): דבס"ת יש שני מצות א' מצות הכתיבה וא' מצות הלימוד מן הכתוב כו'. ועד"ז בהל' ס"ת שם ה"ב. ומוסיף שם: והך של לימוד יוצא בשל אבותיו (משא"כ גבי מלך).

(30) להעיר שגם לשון הרמב"ם בסהמ"צ היא „שצונו שיהי' לכל איש ממנו ספר תורה לעצמו ואם כתבו בידו כו'“ (כ"ה במהדורת הרי"ח העליר).

(* וכ"ה ברבינו ירוחם נתיב ב ח"ב.

ישנה מצות לימוד התורה, ויתירה מזה, ותלמוד תורה כנגד כולם, ועיקרה של מצוה זו הוא – לידע, כל ההלכות פסוקות בטעמיהן³⁹, ובה, חייב הוא מן התורה עד שיהי' הדבר באופן ד"שנונים ומחודדים בפירך, ומשיב לו מיד וכו'⁴⁰ – ובה נתיקיים, למדה. . שימה בפיהם" באופן היותר מעולה.

ובפ' וילך נוספת מצות עשה מיוחדת מן התורה – לעשות מעשה (כתיבה) כדי שיהי' בידו (ספר) תורה שבכתב וללמוד בתורה זו (ואולי י"ל הטעם, כי עי"ז יהי' הלימוד בנקל יותר ובעמקות יותר (אותיות מחכימות), ללא חשש טעות, כי הלומד מן הספר לא במהרה הוא משכח⁴¹, וכן תהי' בידו האפשרות לחזור בכל עת וכו', אשר כל זה מציל ושומר כדבעי ממצב של, והפר גו"י); ובזמן⁴² אמירת הציווי הי' מעשה (כתיבה) זה אפשרי רק ע"י לימוד בס"ת, תורה שבכתב (כי ארי' הוא דרביע עלי⁴³, על הגברא, לפי שהתורה שבע"פ היתה אסורה אז בכתיבה, דדברים שבע"פ אי אתה רשאי לכתובם⁴⁴).

וע"י (ארי' דרביע) זה נוסף דבר דיד, שאינו בא מצד הענין דיד, ד, ולמדה. . שימה בפיהם", אלא מצד התנאים הנצרכים לשם חלות ספר

מסקנא ש"האידינא" אין המצוה מתקיימת באופן המפורש בתורה?

ואף שהרא"ש עצמו מבאר, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" – הרי לכאורה אין זה אלא התכלית והמכוון של המצוה, ואילו מעשה המצוה גופא מפורש בתורה: כתבו לכם את השירה הזאת – מצוה לכתוב ספר תורה³⁴?

ה. וי"ל הביאור בזה: מזה שהכתוב, כתבו לכם גו"י ממשיך מיד אשר (תכלית) המצוה היא, ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" – וכמוכן גם מכל המשך הפרשה³⁵, שענינה של כתיבת ס"ת הוא כדי שיתקיים, שימה בפיהם", שהתורה תהי' בידם, לעד", גם בזמן שבו, וניאצוני והפר את בריתי" – למד הרא"ש, שענין, כתבו לכם" אינו עצם גדר המצוה אלא רק חיוב פרטי במצוה.

[וי"ל דוגמא לזה: במצות מזוזה כתיב³⁶, וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך", אע"פ שגדר המצוה הוא (לא כתיבת המזוזה, אלא) לקבוע³⁷ מזוזה³⁸].

גדר המצוה הוא, ובהקדם –

34) ראה שו"ת חת"ס יו"ד סי' רנד. בינת סופר כלל יב ס"א. שו"ת שמן רוקח שם. ועוד.

35) לא, טז ואילך.

36) ואתחנן ו, ט.

37) כנוסח הברכה, וכ"ה לשון הרמב"ם במנין המצות בהתחלת ספר היד מ"ע טו. ובהכותרת להל' תפילין ומזוזה. הלי' מזוזה פ"ה ה"ז.

38) ולהעיר מלשון הטור וש"ע יו"ד ר"ס רפה, מ"ע לכתוב כו". וראה פנים יפות ואתחנן שם. ובארוכה ביאור הרי"פ פערלא (לסהמ"צ רס"ג) ח"ג מילואים ס"ד.

39) הלי' ת"ת לאדה"ו פ"ב ס"א.

40) הלי' ת"ת שם ס"ג (מקדושין ל, סע"א).

41) ירוש' ברכות רפ"ה.

42) ראה לשון הלבוש שם ס"ב.

43) עירובין עת, ב. וראה אנצ' תלמודית

בערכו.

44) גיטין ט, ב.

שמחה, חל (מדאורייתא) לכמה דעות גם בזמן הזה ע"י אכילת בשר, ד"אין שמחה אלא בבשר"⁴⁹.

מובן בפשטות שהשמחה בבשר בזמן הזה אין בה הגדרים שישנם בשלמי שמחה, שנאכלים בטהרה ובירושים כו', שכל אלה הם ענינים והגדרות מצד ענין הקרבן שבשלמי שמחה, אבל לא מצד גדר השמחה שבו, אשר אך הוא נוגע (לדעה זו) לקיום מצות שמחת יו"ט⁵⁰.

ועד"ז בעניננו – ובלשון הש"ס⁵¹ „לא מן השם הוא זה": כל פרטי הדינים שבכתיבת ספר תורה הם מצד החפצא דספר תורה, ולא מצד החיוב והמצוה ד„כתבו לכם את השירה הזאת" כדי שיוכל להתקיים ולמדה, שימה בפיהם.

וממילא מובן, שגם לדעת הרא"ש לא נעשה כל שינוי בגדר המצוה הזו.

אלא שעדיין בעינה השאלה – שלא מצינו קיום של „לכתוב" בחומשים וכו', והדבר נעשה ע"י המדפיס וכו"ב; ואפילו כשאדם מזמין אצלו ועושהו לשלוחו, הרי מצוה בו יותר מבשלוחו – ומתורץ זה לפי הביאור לעיל (סעיף א) בנוגע לס"ת. ועוד ועיקר – לקמן סעיף ט.

ז. ועפ"ז – שבשייכות שבין ב' ענינים יכולים להיות פרטים מסוימים

(49) ראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ח. יש"ש ביצה פ"ב ס"ה. מג"א או"ח סרמ"ט סק"ו. מחה"ש שם. ועיין שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט ס"ז.

(50) ראה מחצית השקל למג"א שם דמוכח מדברי רש"י (תענית ל, סע"א) דהשמחה היא בבשר עצמו לא מצד שהם שלמים.

(51) שבת קטז, רע"א. ועוד. ועד"ז במשנה מכות כא, ב.

תורה על ספר⁴⁵: שרטוט, כתיבה לשמה, בכתב אשורי ובלשון הקודש וכו"⁴⁶ – ולכן בנוגע לפוגל, הנה „כתבו לכם" מוכרח להתקיים ע"י כתיבה ע"פ פרטי הדינים הנ"ל.

אבל „האידינא" – כאשר מצד „עת לעשות לה' הפרו תורתך"⁴⁶ נכתבה אף התורה שבע"פ⁴⁷, והלימוד בכדי „לידע פי' המצות והדינים על בוריים" אינו מתוך ספר תורה, אלא מספרים כתובים של חומשי תורה משנה וגמרא ופירושיהן, הרי המצוה ד„כתבו" (המעשה) מתייחסת לספרים אלו, ובהם פרטי הדינים שבס"ת – דין שרטוט וכו' – אינם אמורים, ובהתאם לזה הנה בקיום המצוה באמצעותם נדרש (ומספיק) מעשה העושה אותם לספרים שאפשר לקיים בהם ולמדה שימה בפיהם מתוך הכתב⁴⁷.

וי"ל דוגמא לזה, על דרך „דון מינה ואוקי באתרא"⁴⁸.

ו. דוגמא מעין הדבר: חיוב השמחה ביו"ט, שבזמן הבית הי' ע"י שלמי

(45) ואף ד„מותר לכתוב התורה כל חומש וחומש בפני עצמו ואין בהן קדושת ספר תורה" (רמב"ם הל' ס"ת פ"ז הי"ד) – הרי הפס"ד שבנדוד צ"ל דוקא כולה (ראה מקורו בצפע"ג שם. ובשאג"א סל"ד הקשה מנ"ל דכל התורה במשמע הא מותר לכתוב כל חומש וחומש כו' בפ"ע).

(45*) בנוגע לכתובה כולה – ראה הערה הקודמת.

(46) תהלים קיט, קכו. גיטין שם ע"א.

(47) ראה פרישה שם.

(47*) להעיר מענין מעין זה גבי קריאת ההפטרה בזה"ז (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרפ"ד ס"ד ובקו"א שם).

(48) יבמות עה, ב. וש"נ.

„זכר לפסח שהי' צלי אש“⁵⁹ (כי האכילה בפסח – היא עיקר גדר הפסח „שלא בא מתחילתו אלא לאכילה“⁶⁰).

מִן הַכֶּלֶל⁶¹ שר' פלוני ור' פלוני בשיטה אחת קיימי, מובן, שישנם פרטים שבהם הם מחולקים ויש נפק"מ ביניהם⁶² (דאם לא כן, מאי קא משמע לן בזה שנאמרו דבריהם בענינים שונים – והוה לי' למימר בלשון: ר' פלוני ור' פלוני אמרו).

ועוד כהנה.

ח. עפ"ז יש לומר, שמה שפסק הרמ"א „אבל לקחו כך ולא הגי' בו דבר הוי כחוסף מצוה מן השוק ואינו יוצא בזה“, שאינו יוצא אלא אם „שכר לו סופר לכתוב לו ספר תורה או שקנאו והוא הי' מוטעה והגיהו“ (דלא כדעת רש"י והנמוקי יוסף, שאף הלוקח ס"ת מן השוק מקיים את המצוה), אין הדברים אמורים אלא בכתיבת ספר תורה, אבל בנוגע לחומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן, ש„האינדא“ מתקיימת בהם מצות כתבו לכם (לדעת הרא"ש), לכולי עלמא יוצא האדם ידי חובתו ע"י קניית ספרים והלימוד בהם⁶³.

והביאור: לכולי עלמא מצות כתבו לכם היא גדר של „קבלת התורה“, שתוכנה מעשה של האדם לקבל

(59) שו"ע אדה"ז שם סתע"ג סכ"א (משו"ע שם ס"ד).

(60) פסחים עו, ב במשנה.

(61) ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך אין הלכה כשיטה. ושל"נ.

(62) ראה פסחים לב, ריש ע"ב, כולוהו סבירא להו כו' ובהא פליגי כו'.

(63) וראה גם דעת קדושים שם סוסק"ז.

באופן של „דון מינה ומינה“ ופרטים אחרים⁵² שהם באופן ד„אוקי באתרא“ – יש לבאר כמה ענינים, ולדוגמא במקצועות שונים:

תפלות במקום תמידין תקנום⁵³, ואעפ"כ אין שום השתדלות אפילו לכתחילה שיהי' כהן בתוך הציבור (והטעם – דמצינו קרבן בלא כהן, דאין כהן בבמה⁵⁴), משא"כ בנוגע לזמן התפילה⁵⁵, צריכות התפלות להיות בזמן הקרבת התמידים⁵⁶ (כי בכל קרבן שבזמן – עבר זמנו בטל קרבנו)⁵⁷.

בסדר ליל פסח: המנהג „במדינות אלו“ להזהר שלא לאכול „בשר צלי בליל פסח“, „גזירה שמא יאמרו פסח הוא“⁵⁸; ואעפ"כ נוטלים זרוע צלוי

(52) להעיר (ש"ק) היקש וגז"ש אינם למחצה (נדרים ז, א. זבחים מח, א), וגם בדברים שבהיקש וגז"ש יש חילוקים. וראה אנציקלופדיא תלמודית בערך הנ"ל.

(53) כן הובא בכ"מ. ובברכות כו, ב (כנגד תמידין) ואין נפק"מ בנדו"ל. ובשו"ע אדה"ז אור"ח סי' קח ס"ח „שחרית ומנחה שהם במקום התמידים“.

(54) תו"כ אחרי יז, ו. זבחים קיג, רע"א. קיט, ב.

(55) וכן „צריך לזהר שתיא דוגמת הקרבן בכוונה ושלא יערב בה מחשבה אחרת כו' ותהא מעומד כמו עבודה בקביעת מקום כמו הקרבנות כו' שלא יחוץ דבר בינו לקיר כמו הקרבן כו'“ (טושו"ע ודאדה"ז שם סצ"ח ס"ד).

(56) ברכות שם. שו"ע אדה"ז שם ר"ס פט.

(57) ואף שלתפלה יש תשלומין בתפלה הסמוכה ולא אמרינן עבר זמנו בטל קרבנו כבקרבתנות (ברכות שם ע"א. תוד"ה איבעיא שם) – הרי אין לו שכר תפלה בזמנה (ראה ברכות שם. שו"ע אדה"ז שם סוס"א. סי' קח סוס"ב).

(58) שו"ע אדה"ז אור"ח ר"ס תעו.

המוטלת עליו, ע"י כתיבת ס"ת, הריהו מתחייב במעשה המצוה, ע"י כתיבת ס"ת, או ע"י שמגי' ס"ת, שהי' מוטעה⁶⁵ וע"י פעולתו נגמר ונשלם קיום, "כתבו לכם". אבל, "לקחו כך ולא הגי' בו דבר", לא יצא.

משא"כ לדעת רש"י והנמוקי יוסף, קדושת הס"ת אינה חלק ממצות כתבו לכם [והתנאים לא באים אלא כדי לפעול קדושת ס"ת], ולכן אם כבר חלה עליו קדושה זו, אזי גם בס"ת די בזה שקנאו – לקחו (מן השוק).

לפי זה מובן, שהא דהאידינא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהן, אין פירושו (אפילו לדעת הרמ"א) שקיום הדבר מוכרח להיות ע"י כתיבתו או בשליחותו או ע"י שיגי' את הספר, מאחר שספרים אלו מצד ענינם אינם דורשים מעשה אדם דוקא, ודי במעשה, "קוף" (מכונה), ובלבד שיהא הספר כתוב – ובכך מתקיים ובשלימותו הענין דה"למדה .. שימה בפיהם".

ולשון הרא"ש והשו"ע ש"כותבים" החומשים – הוא מפני שמקור הדין ויסודו הוא, "כותבים ס"ת" – אבל דון מינה ואוקי באתרא.

יוד. ועפ"ז באה תוספת הסברה וביאור באופן קיום מצות, "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" כפי שמקיימים אותה, "האידינא":

וי"ל דוגמא – כשם שבמצות לימוד התורה הרי סדר הלימוד בזמן הזה אינו להשלים לימוד כל התורה (ההלכות)

(65) ולא כפי' התוס' כו' מנחות שם, כי הי' אצל חבירו בעבירה כנ"ל הערה 15.

ולהכניס את התורה לרשותו וללמוד בה. והשאלה היא – עד כמה קשורים הפועל והפעולה עם הנפעל:

מאחר שבדורות הראשונים מצות, "ועתה כתבו לכם" היתה קשורה בס"ת, שהיו כותבים ס"ת ולומדים בו", ולכן נדרש שתהא הכתיבה לשמה, על קלף מעובד ומשורטט, וכן כל שאר התנאים והגדרים (כותבים כולו כו'), הרי החפצא דהס"ת מחייב ומכריח כמה וכמה תנאים בעשייתו, והפעולות הללו נעשות חלק ממצות כתיבת⁶⁴ "השירה הזאת"

או שמא הפועל וכל התנאים הללו אינם אלא מצד קדושת הס"ת, ולא מצד "כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה".

ט. וזוהי ההסברה בב' הדעות הנ"ל בנוגע לקיום מצות כתבו לכם כשמקיימים אותה ע"י ספר תורה: שיטת הרמב"ם והרמ"א היא, שבהיות המצוה קשורה עם קדושת כתיבת ס"ת, והקדושה מחייבת את תנאי המעשה – כתיבת הס"ת, נעשה זה (לא רק פרט בחפצא, בקדושת ס"ת, אלא גם) חלק מקיום המצוה דכתבו לכם.

ולכן, כשהאדם מקיים את המצוה

64 להעיר שברמב"ם, וכן בטושו"ע, המ"ע לכתוב ס"ת היא התחלת (והקדמה ל) פרט"י. הדינים באופן כתיבת ס"ת.

(* אלא: א) שבטושו"ע הוא סי' בפ"ע והכותרת דהסי' (בשו"ע), "שכר מצות כתיבת ס"ת", משא"כ ברמב"ם. ב) בטושו"ע הסי' שלאח"ז הוא דיני "העור שנכתבה עליו ושרטוטה ודין הדיו", משא"כ ברמב"ם שכתבם לפני"ז בפ"א ביחוד עם דיני קלף של תפילין כו', ובפ"ז שם ממש"ך תיכף (בה"ז ואילך) בדיני ואופן הכתיבה.

תורה, דכאשר „כתבו בידו“ אזי קבלת התורה שלו היא באופן של שלימות – „הרי הוא כאילו קבלו מהר סיני“, בדומה לקבלת התורה בפעם הראשונה, כך שהדבר הביא ללימוד ושמירת המצוות בשלימות. אבל מעין זה הוא בכל זמן ובכל מקום שאדם קונה ספרים ולומד בהם.

ומכל הנ"ל מובן גם עד כמה נחוצה ההשתדלות שלכל אחד מישראל יהיו ספרים בביתו – ומה טוב „בית מלא ספרים“ – ועכ"פ מוכרח שימצאו אצלו ספרי היסוד: (סידורים) חומשים (תנ"ך) משניות, ספרי פסקי דינים וכו', ושיתקיים בהם „ולמדה“, „שימה בפיהם“.

יב. ומענין לענין באותו ענין יש להוסיף בדרך אפשר:

מצות כתיבת ספר תורה, הנלמדת מן הפסוק „ועתה כתבו לכם את השירה“, קאי, כנ"ל, על כל ספר התורה כולו –

וי"ל בזה הוספה על פשט הלשון: מאחר דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא⁷⁰, הרי בס"ת זה, בתורה שבכתב, מרומזת וכלולה כל התורה שבפ"פ כולה, אשר ניתנה למשה מסיני, משנה, תלמוד ואגדה וכו', ואף כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדשו⁷¹ וכו';

וכן הוא גם (במצות כתיבת ספר תורה) מצד הגברא, כדאיאת בגמרא, שהכותב ספר תורה „מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני“.

(70) ראה זח"ג רכא, א.

(71) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ"ב ה"ד. שמו"ר רפמ"ו. ויק"ר רפכ"ב. ועוד.

כולה תחילה⁶⁶, ורק אח"כ לעיין ולפלפל כו'

עד"ז הוא בנוגע לקיום מצות „כתבו לכם את השירה הזאת“, „האינדא“, שאין פירושה שעל האדם לכתוב בעצמו (או לקנות) ועוד זאת – את כל הספרים (חמשה חומשי תורה משנה גמרא ופירושיהן), ורק אז יקיים את המצוה – שכן „פירושיהן“ הוא ריבוי גדול, ומעשה רב, שאנו רואים בפועל שהספרים שביד רוב ישראל ככולם אינם מכל סוגים הנ"ל וכו'⁶⁷.

יא. עפ"ז מובן מאמר הגמרא⁶⁸ „כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני“, שהביאו הרמב"ם בספר ההלכה שלו, כי זהו גדר מצות „ועתה כתבו לכם“ – ענין של (ומעין) קבלת התורה⁶⁹ הבא ע"י עשיית האדם, ע"י כתיבה והכנה של ספר תורה (או ע"י קניית הספרים הנ"ל מממונו), וע"י „ולמדה“ שלאחרי זה.

אלא ש„בדורות הראשונים“ היו מקיימים את המצוה ע"י כתיבת ספר

(66) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ו. וראה שם פ"ג קו"א סק"א.

(67) וע"פ הכתוב בפנים – לכאורה מובן שמקיים המצוה ד„ולמדה“ בתורה משנה וגמרא ופירושיהן באיזה שפה שתהי' אף שלא נכתב בלה"ק, וכן מקיים המ"ע דכתבו לכם, כשקונה ספרים אלו בכל לשון. ולהעיר מצפפ"נ הל' תפלה שם בטופו. וראה מקור חסד לספר חסידים ס"י תד.

(68) מנחות שם.

(69) וי"ל שלכן נאמרה למשה בסוף שנת הארבעים (נוסף על שאו דוקא ישנה כל התורה) – מצוה האחרונה דתרי"ג מצות, שזהו מעין קבלת התורה (כל המצות שנצטוו) לאחר ש„הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה גר' ועובני והפר את בריתי גר'“.

ואף שבפשטות יש לפרש ש„מעלה עליו וכו׳״ היינו שכר, והשכר הוא מפני שהדבר משמש כראי' שיש לו כשלעצמו מעלת מקבל תורה מסיני –

כמבואר בנמוקי יוסף⁷² „שיש למדת רחמים לומר כמו שטרת טורח זה כן הי' טורח ללכת במדבר כדי לקבת תורה מהר סיני״ – ולא שכר הבא כמסובב ממצות כתיבת ספר תורה;

יג. ויהי רצון שבקרוי ממש תחזינה עינינו בביאת מלך המשיח ממש, ויכתוב את משנה התורה „לשם המלך״, אשר „יהי' עמו תמיד כו' שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו״⁷⁶, ותתגלה מלכותו של הקב"ה „והי' ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד״⁷⁷.

והנה מדברי הרמב"ם שהביא את הדברים להלכה בספר היד שלו, שתוכנו „הלכות הלכות״⁷³, ולא עוד אלא שקבע מקומה באמצע⁷⁴ ההלכה הראשונה העוסקת במצוה בפועל –

(72) בריש הל' ספר תורה.

(73) ל' הרמב"ם בהקדמתו לספר היד בסופו.

(74) כי לכאורה כשכותב מעלה או שכר המצוה או שרשי וטעמי המצוה כותבם בסוף ההלכות ודיני המצוה. ראה לדוגמא הל' תפילין ספ"ד (הכ"ה-כו). הל' מזוזה ספ"ו. סוף הל' ס"ת ובכ"מ.

(משיחות אהש"פ ופ"ק דושי"ס תשמ"א)

(75) סנהדרין יט, ב. פרש"י עה"ת במדבר ג,

א. וראה לעיל ע' 8 ואילך.

(76) רמב"ם הל' ס"ת שם ה"ב.

(77) זכרי' יד, ט.

